

קודש הילולים
תורה | צדקה | חסד

להפצת תורתו של הגה"ק
רבי הלל פאלאק זצלה"ה
אבדק"ק סאטמר ענגען
בעל 'קודש הילולים'

פרי קודש הילולים

בס"ד | פרשות מטות מסעי תשפ"ד | גליון מס' 123 | שנה ג'

דברי תורה עפ"י הספה"ק "קודש הילולים"

התוכחה צריכה להיאמר בלשון רכה כדי שתתקבל

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רְאֵשֵׁי הַמַּטּוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר (במדבר ל, ב).

לשון רכה (רשיי שמות ט, ג), לרמוז, שעל אף הדברים המגיעים אל ראשי המטות בדיבור קשה, עליהם להוכיח את העם באמירה רכה, "כי היכי דלקבלו מיני" (שבת לד, א; גיטין ת, א). (ח"ב קטז)

אפשר לפרש שמרמז כאן על אופן התוכחה, שעל ראשי המטות מנהיגי ישראל להוכיח את בני ישראל. "דיבור" הוא לשון קשה (מכות יא, א; רשיי במדבר יב, א ד"ה ותדבר), "אמירה" היא

על האדם לקיים את השבועה שנשבע במעו אמר להיות צדיק

אִישׁ פִּי יִדָּר נֶדָר לְד' אוֹ הַשְּׁבַע שְׁבַעַה וְגו' לֹא יַחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל הַיֵּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה (במדבר ל, ג).

עוד מצינו שבמתן תורה השביע הקב"ה, "את אשר ישנו פה ואת אשר איננו פה", שאף כל הנשמות העתידות לבוא הושבעו לקיים את כל המצוות. כמו שאמרו חז"ל (נדרים ח, א), שכל אחד "מושבע עומד מהר סיני" לקיים את התורה.

המפרשים עמדו על דיוק הלשון "נדר לד'", הי די לומר "איש כי ידור נדר". עוד יש לדקדק ואמרו "ככל" היוצא מפיו, הול"ל "כל היוצא מפיו יעשה".

ועל שבועות אלו הזהיר הכתוב, "לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה", אף שלא הוציא בפיו, יעשה "ככל היוצא מפיו כאילו יצא מפיו, יקיים ויעשה" (ח"ב קטז).

ואפשר לפרש, שהכתוב מרמז על השבועה שהיא רק בינו לבין ד', שאין שם אחר עמו. והיא הנזכרת במאמר חז"ל (נדה ל, ב), שהתינוק במעו אמר כשכא לצאת לאוויר העולם, "משביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע".

משה רבינו ע"ה ציוה שיעקר כוונת הנקמה במדין תהי עבור כבוד שמים

וַיְדַבֵּר ד' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. נָקָם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים וְגו'. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל הָעָם וְגו' לְתַת נִקְמַת ד' בְּמִדְיָן

(במדבר לא, א-ג).

על כן לא חשבו בני ישראל להרוג את הנקבות, כי חילול ד' הי על ידי האנשים, ששלחו את נשותיהם המשוועדות להם, ואם יהרגו את הנקבות יהי זה "נקמת בני ישראל". לכן החיו את הנקבות, להראות שכוננתם היתה ל"נקמת ד'" על חילול ד', ולא "נקמת בני ישראל".

הדקדוקים רבו, למה שינה משה וציוה את העם "לתת נקמת ד'", הלא השי"ת ציווהו, "נקום נקמת בני ישראל". עוד יש לדקדק, למה שלח משה את פינחס למדין, ולא הלך בעצמו כמו שאמר לו השי"ת. ועוד, מעיקרא מאי קסבר פינחס ואנשי החיל שהחיו כל נקבה (לקמן פסוק ז).

וזהו מה דאיתא במדרש (ספרי קנז, ה), "ויאמר להם משה החייתם כל נקבה, אמר לו פינחס, רבינו כשם שהפקדתנו כך עשינו וכו". וקשה, וכי כך ציווה משה להם להחיות כל נקבה. אלא לפי מה שנתבאר אפשר לפרש, שכוננתו היתה למה שציווה משה לנקום את "נקמת ד'" ולא את "נקמת בני ישראל", ולכן החיו כל נקבה כנ"ל.

ונראה לפרש, דבנות מדין החטיאו את ישראל וגרמו לנגף ומיתה. אך יתירה מזו, הם גרמו לחילול ד' נורא. וכוונת השי"ת היתה לנקום את נקמת בני ישראל ממדין, שיעקר הנקמה תהי עבור מה שפגעו בבני ישראל, בניו עם קדשו.

ועל זה היתה טענת משה רבינו ע"ה, דאף שיעקר הכוונה היא משום כבוד שמים, אך כמו שמצינו דכתיב (ויקרא כ, טו) "זאת הבהמה תהרוגו", ואמרו חז"ל (סנהדרין נז, א; הו"ד ברשיי ויקרא שם) "אם אדם חטא בהמה מה חטאה, אלא מפני שבאה לאדם תקלה על ידה לפיכך אמר הכתוב תסקל. ק"ו לאדם שיודע להבחין בין טוב לרע, וגורם רעה לחבירו לעבור עבירה וכו", ולכן צריך להרוג גם את הגורם למכשול ובוזה יעשו את רצון השי"ת. (ח"ב קח)

אך משה רבינו ע"ה רצה שיעקר כוונתם תהי עבור כבוד שמים, לנקום על החילול ד' שגרמו המדינים, ועל כן אמר "לתת נקמת ד'", אף שהשי"ת אמר לנקום את נקמת בני ישראל, אנו צריכים לכוין בעיקר על כבוד שמים. ולכן שלח את פינחס בראש פקודי החיל, כי הוא התחיל במצוה (במדבר רבה כב, ד), והכתוב העיד עליו (במדבר כה, יא) "בקנאו את קנאתי", שבערה בו הקנאה לכבוד שמים, ולכן שלח אותו משה, כדי שימשך ב"נקמת ד'" במדין לשם שמים.

1. על הולד במעו אמר חז"ל (נדה שם), שפיו סתום עד שיוצא ממעו אמר. ובהר סיני היו רק הנשמות, ולא הוציאו את השבועה בפייהם.

2. א"ה. עיין סנהדרין שם שנתנו עוד טעם להריגת הבהמה, והוא כדי שלא יהיה בזיון לחוטא, שיאמרו "זו היא שנסקל פלוני על ידה". ולפי זה אפשר לפרש לדרכו של רבינו הגה"ק זצ"ל, שיש בהריגת הגורם למכשול משום "נקמת ד'", כדי שלא יהיה חילול ד', שיאמרו אלו שהכשילו וכו'.

"...ואולי אם המצא תמצא איזה דברי אגדה אשר ראוי לאמרם
בשבילי, אולי אבנה גם אני בעבורכם..."
שם בהקדמה

"וזאת באתי לרשום איזה ליקוטים למען ירוץ הקורא, ולאמר
בשבילי איזה דבר בכל שבוע..."
קודש הילולים ח"א עמ' ז'

אלה מסעי בני ישראל (במדבר לג א).

עמהם בגלות זו, ואהי עמהם בגלויות אחרות" (שמות רבה ג, א). כי מפני שיוציאם ממצרים לפני זמנם יוצרכו לגלויות אחרות.

וזוהו דכתיב "אלה מסעיו", ועל תיבת "אלה" יש טעם "קדמא ואזלא"⁵, שתרגומו "הקדימו והלכו", כלומר שמכיון שהקדימו בני ישראל ללכת ממצרים קודם שנשלמו ד' מאות שנה, ע"י זה נגרמו "מסעי בני ישראל" בגלויות האחרות, המרומזים בר"ת של "אלה מסעי בני ישראל" כנ"ל. (ד"ב קכב, קט)

איתא בספרים הק"כ³ שבראשי התיבות של פסוק זה רמוזים הארבע גלויות, אידום מדי בבל יון.

ונראה לבאר, על פי מה שמצינו במדרש⁴, שסיבת הגלויות היא כי בגלות מצרים לא נשלמו ארבע מאות שנה שאמר השי"ת לאברהם אבינו ע"ה בברית בין הבתרים, וזאת מפני שלא יכלו להתמהמה עוד במצרים, על כן הוצרכו להשלים השנים בגלויות האחרות. וזהו שאמר השי"ת למשה, "אהי

3. רבינו הגה"ק זצ"ל ציין לספר הפלאה, אבל לא מצאתי דבר זה בספרי בעל הפלאה, ובספרי"ק הובא ענין זה בשם ספר מגלה עמוקות פ"י וישב ד"ה לך נא ראה ופ"ר ואתחנן אופן ר"מ.
4. רבינו הגה"ק זצ"ל ציין לילקוט פ"ר בא רמז קצ ור"פ בשלח, ורעיון זה נמצא בספר קדושה וברכה להגה"ק רבי נפתלי כץ (גדפס בשנת תס"ז) למסכת ברכות דף ט' ע"ב, וביערות דבש ח"ב דרוש ו' ד"ה והנה עוד יש לפרש בקרא.
5. רבינו הגה"ק זצ"ל כתב שתיבות "אלה מסעיו" מוטעמות ב"קדמא ואזלא". אך לפי המסורת שלפנינו הטעם על תיבת "אלה" הוא "אזלא גרשי", ולפי"ד אפשר לפרש הרמז, שמכיון שנתגרשו והלכו בני ישראל ממצרים קודם שנשלמו ד' מאות שנה, על ידי זה נגרמו "מסעי בני ישראל" בגלויות האחרות, המרומזים בר"ת של "אלה מסעי בני ישראל" כנ"ל.

דברי תענוגים

מאת רבינו בנימין וואלף בן רבינו יואל זצ"ל רייכלס אב"ד שאפי, חותנו של רבינו הליל הזקן זצ"ל אב"ד אייבשיץ

בדן הנדר לחבירו אין מתירין לו אלא בפניו

איש כי ידור נדר וגו' לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה.

מצינו במדרש (איכה רבה ב, יד), א"ר אלעזר, אל תהי פרשת נדרים קלה בעיניך, שע"י פרשת נדרים נהרגו סנהדרי גדולה. צדקיהו מצאו לנבוכדנצר, שהיה תולש בשר ארנבת ואכלה חיה. השביעו נבוכדנצר שלא יגלה זאת, אבל צדקיהו עבר על השבועה, וזימרוד צדקיהו במלך בבל. מיד בא נבוכדנצר ויצאו סנהדרי גדולה לקראתו. כיון שראה אותם, אמר להם דרשו לי את התורה, היו קורין פרשה ופרשה ומתרגמין אותה לפניו. וכיון שהגיעו לפרשת נדרים, 'איש כי ידור נדר', אמר להם, ואם רוצה לחזור בו מנדרו הוא יכול. אמרו לו, ילך אצל חכם ומתיר לו את נדרו. אמר להם, דומה אני שאתם התרתם לצדקיהו השבועה שנשבע לי. מיד גזר והורידן לארץ, והי"ד (איכה ב, י) 'ישבו לארץ ידמו זקני בת ציון וכו'. מה עשו להם, קשרו שערן בזנבי סוסייהם והיו מריצין אותם מירושלם ועד לוד, ההי"ד 'הורידו לארץ ראשן בתולות ירושלים'.

איתא בגמרא (נדרים סה), המודר הנאה מחבירו, אין מתירין לו אלא בפניו וכו', דכתיב (שמות ד, ט) 'ויאמר ה' אל משה במדין לך שוב מצרים כי מתו כל האנשים'. אמר לו, במדין נדרת [- ליתרו, שלא לשוב למצרים], לך והתר נדרך במדין

[- בפניו של יתרו], ועוד מובא בגמרא (שם), שנבוכדנצר שאל את הסנהדרין, האם אפשר להתיר רק בפניו [- של מי שנשבע לו], או אפילו שלא בפניו. אמרי ליה, בפניו. אמר להם, ומדוע לא אמרתם זאת לצדקיהו. מיד, 'ישבו לארץ ידמו זקני בת ציון וכו'.

וכתב הר"ן, דדוקא כשנדר לצורך חבירו, כמו משה שנדר ליתרו לישוב עמו, וכשבועת צדקיהו לנבוכדנצר, שהיתה לתועלתו כדי שלא יבזוהו, אז אין מתירין אלא בפניו, ורק מדעתו [- בהסכמתו]. והטעם שהסנהדרין התירו לצדקיהו שלא בפניו ושלא מדעתו של נבוכדנצר, כיון שלדבר מצוה מתירים, ומצוה היה עליהם לקיים את דבר המלך, עכ"ד.

ולפי זה, קל וחומר בן בנו של ק"ו, שכדי לקיים את דברי הקב"ה, היה יכול משה להתיר נדרו שלא בפניו של יתרו. ולכן סירב משה רבינו בכל מיני טענות, כדי שיעשה הדבר בהיתר, שהקב"ה ישלח איש אחר למצרים, כמו שאמר 'שלח נא ביד תשלח', 'ביד מי שאתה רגיל לשלוח, והוא אהרן' (שמות ד, יג ורש"י). ולא אמר שאינו יכול לעבור על נדרו, כי ידע שהקב"ה יכול להתיר לו את הנדר שלא בפניו של יתרו, וקל להבין.

לעילוי נשמת

הר"ר נתן ב"ר ישראל יעקב כתבן ז"ל נלב"ע כ"ט תמוז תשע"ה מרת טשארנע הירש בת ר' חיים יחזקאל ע"ה נלב"ע א' אב תשס"ח מרת חיה גיטל מרים בת החבר ר' שלמה שמשון מיינער ע"ה נלב"ע ב' אב תש"פ ת נ צ ב ה

מדור

"דברי ברכה"
"יושלם בעזה"י
בגליון הבעל"ט

נא להתפלל וללמוד לזכות
הרה"ח דוד צבי בן פרידא
אסתר הי"ו לרפואה שלימה
במהרה בתושח"י

נטפי תנחומין

הננו משתתפים בצערם של המתאבלים על פטירתו של איש חסד וישר דרך הרה"ח ישי הכהן לוינשטיין ז"ל שנלב"ע אחר שנות סבל וייסורים ביום ה' פינחס י"ט תמוז. הרופא לשבורי לב הוא ירפא את שברכם, המקום ינחם את אלמנתו החשובה ואת בנותיו תבדלחט"א, ומשפחת בנו הר"ר יעקב עקיבא קאפל ז"ל, בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, ולא יוסיפו לדאבה עוד.

"עיקר כיבוד אב ואם לעשות רצון אבינו שבשמים כי זה נחשב לאבות כאילו המה עושים, והעיקר לקבוע עתים בכל יום ויום לתורה..." (שם)

"...מי שזכה להיות לו בנים וחתנים צדיקים וכו' המעשים שלהם יהיו לו למשען בעולם הבא וכו' ואין לנו חסד גדול מזה..." (קדוש הילולים בהקדמה)